

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL II.

Szerkesztette
HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társszerkesztő

Deák Péter

Írta

Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György, Kőhalmi László,
Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József, Szabados Tamás,
Vékás Lajos

ISBN 978 963 454 908 6

Kiadja az Akadémiai Kiadó

1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.

www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

© Deák Péter, Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György,
Kőhalmi László, Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József,
Szabados Tamás, Vékás Lajos, 2024

© Akadémiai Kiadó, 2024

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

Schlauch Lőrinc (1824–1902), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagja

Schlauch Lőrinc szatmári, majd nagyváradai római katolikus püspök, bíboros, egyházjogász, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagja Újaradon (Temes vármegye) 1824. március 27-én született. 1902. július 10-én hunyt el Nagyváradon. A Magyar Tudományos Akadémia 1901. május 9-én választotta Schlauch Lőrincet igazgatósági tagjának. Ezt követően nem tartott székfoglaló előadást, mivel a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagjainak esetében nem volt követelmény.

Schlauch Lőrinc anyanyelve a német volt. A magyar nyelvet felnőttkorában mint teológus hallgató sajátította el. Édesapja kismemesi származású, foglalkozását tekintve templomépítő pallér, édesanyja Jost Katalin. A gimnázium alsóbb osztályait szülővárosában Újaradon, a felsőbb osztályokat pedig Szegeden végezte. Érettségi vizsgáját is Szegeden tette le.

1842-ben lett a csanádi egyházmegye papnövendéke, melynek székhelye Temesvár volt. A teológiát a pesti egyetemen hallgatta. Pesti tartózkodása alatt, mint a papnövendékek ún. magyar iskolájának tagja, számos szépirodalmi dolgozatot írt.

1846 őszétől Temesváron Lonovics József (1793–1867) csanádi püspök, a Magyar Tudós Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia jogelődje tiszteleti és igazgatósági tagjának aulájában volt levéltáros. 1847. április 3-án került sor pappá szentelésére. 1847 júliusától szeptemberig Nagyszentmiklóson volt káplán (segédlelkész). 1849 szeptemberében oravikai, 1850-ben pécskai és ismét nagyszentmiklósi, 1851-ben temesvár-belvárosi káplán. Káplánként a püspöki líceumban a dogmatika professzora volt. Említést érdemel, hogy Schlauch Lőrinc a szentszéknél a szegények ügyvédjének teendőit is ellátta.

Az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharcot követően 1852-ben Temesváron az egyházjog és egyháztörténelem tanárává és szentszéki ülnökké nevezték ki. A sok fáradtsággal járó szellemi munka azonban megrendítette egészségét. Ezért 1859-ben tekintélyes, komoly társadalmi presztízzsel járó tanári állását a mercyfalvi plébániával cserélte fel.

Négy évvel később, 1863-ban temesgyarmati plébános és kerületi esperes lett. Szabad idejében jogbölcseleti, egyházjogi és művelődéstörténeti tanulmányokkal foglalkozott. Temesgyarmati plébánosként a vármegyei közéletben is szerepet vállalt.

Schlauch Lőrinc 1867-ben „Az egyházjavak jogcíméről hazánkban” című, a történelmi hagyományokkal is foglalkozó értekezésével doktori címet nyert az egyházjog köréből.

Mint temesgyarmati plébános kezdett el foglalkozni kultúrtörténettel és kultúrfilozófiával. A katolikus autonómiai mozgalom kibontakozásának idején, Schlauch Lőrincet egyházmegyéje papsága kétszer is, először 1868-ban, másodszer 1870-ben autonómiai követé választotta. Nézetét 1871. március 16-án tartott, általános helyesléssel fogadott beszédében fejtette ki.

Schlauch Lőrincet 1872-ben kanonokká, a következő évben, 1873. március 17-én pedig szatmári püspökké nevezték ki. A szatmári egyházmegyében elődje Bíró László (1806–1872), utódja pedig Meszlényi Gyula (1832–1905) volt.

Egyik alapítója volt a külföldön élő magyarok magyar nyelvű kultúrájának, hitéletének és nemzettudatának ápolására 1861-ben alapított, IX. Piusz pápa által két évvel később, 1863. március 13-án pápai breve-vel elismert Szent László Társulatnak.

A Társulat első elnöke Lonovics József (1793–1867) egri érsek volt. Schlauch Lőrinc 1877-től a Társulat elnöki tisztét is betöltötte. 1894-ben a Társulat tiszteletbeli elnöke lett. A Szent László Társulat közgyűléseit irányító beszédeivel nyitotta meg. Megemlítjük, hogy az 1948-ban felosztatott Szent László Társulat 1995. január 21-én ismét megalakult.

Schlauch Lőrinc a magyar püspöki kar vezéralakjai közé tartozott. Különösen a főrendiházban, elsősorban az egyházat érdeklő kérdések vitájában komoly visszhangot kiváltó beszédeket tartott, melyek nyomtatásban is megjelentek.

A közoktatási törvény, a keresztények és a zsidók közötti házasságra (matrimonium) vonatkozó törvényjavaslat és az egyházpolitikai újabb törvények országgyűlési tárgyalásai során tartott felszólalásait nagy érdeklődés kísérte. A kötelező polgári házasság javaslatra az uralkodó, I. Ferenc József felkérésére készített memoranduma komoly figyelmet keltett.

Schlauch Lőrinc számos magas állami és egyházi elismerésben, kitüntetésben részesült. 1880-ban valóságos belső titkos tanácsos, 1884-ben a Vaskorona-rend I. osztályú lovagja, 1886-ban pedig római gróf és pápai trónálló főpap lett.

1885-ben a budapesti tudományegyetem a hittudomány tiszteletbeli (honoris causa) doktorává avatta a hittudomány (teológia) köréből.

1886-ban megvásárolta Török János, a korszak neves publicistájának több ezer kötetes könyvgyűjteményét. Ez képezte az általa alapított püspöki könyvtár alapját Szatmárnémetiben (Bibliotheca Laurentiana, illetve Bibliotheca Laurenziana) néven, melyet joggal nevezték Török–Schlauch Könyvtárnak is.

Schlauch Lőrincet 1887. április 8-án nagyvárad latin szertartású püspökké nevezték ki, és augusztus 24-én ünnepélyesen elfoglalta új székét. A nagyvárad egyházmegyében elődje Ipolyi Arnold (1823–1886), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és igazgatósági tagja, a Magyar Történelmi Társulat elnöke, utóda pedig Szmrecsányi Pál (1846–1908) volt.

Schlauch Lőrincet 1893. június 12-én kreálta XIII. Leó pápa (pontifikátusa 1878-tól 1903-ig tartott) bíborossá. Megemlítjük, hogy Schlauch Lőrinc Nagyvárad püspökei közül a második volt, aki bíboros lett. Az első nagyvárad bíboros püspök gróf Csáky Imre (1672–1732) volt, akit XI. Kelemen pápa (pontifikátusa 1700-tól 1721-ig tartott) 1717. július 12-én kreált bíborossá.

Szatmár városa nem sokkal távozása után díszpolgárrá választotta. Említést érdemel, hogy díszpolgára volt Nagyvárad, Szilágysomló és szülővárosa, Újarad városának is.

A szatmári egyházmegye is őrzi Schlauch Lőrinc emlékét. Jelentős érdeme a Török-féle könyvtár megvásárlása, mely a Bibliotheca Laurentiana alapját alkotja. Tizennégy éven át tartó szatmári püspöksége alatt félmillió forintot adott egyházi, tanügyi és közcélokra. Az általa alapított intézmények teljességre törekvő felsorolását mellőzve említjük meg, hogy több templom építése mellett 16 népiskola létesítése is Schlauch Lőrinc érdeme.

1896-ban Debrecen városának 30 000 forintot adományozott apácázárda létesítésére a magasabb nőnevelés céljából.

Schlauch Lőrinc a nagyvárad tanítóképzőnek saját házat vásárolt. Ugyancsak Nagyváradon halála előtt egy évvel, 1901-ben kisdédóvónó-képzőt alapított. Előbb a nagyvárad egyházmegye szükségleteinek fedezésére 100 000 forintos alapítványt hozott létre, melyet 1897. április 8-án újabb 100 000 forinttal toldott meg. Biharpüspökiben román stílusú plébániatemplomot emeltetett. Komoly szerepet vállalt továbbá több magyar közművelődési egyesület megalapításában.

Alelnöke volt az országos vöröskereszt egyesületnek, elnöke volt az Országos Zeneakadémiának és a poliklinikai egyesületnek.

Schlauch Lőrinc 1897. május 2-án ünnepelte áldozópapságának ötvenedik évfordulóját. Ebből az alkalomból I. Ferenc Józseftől megkapta az 1764. május 5-én Mária Terézia által alapított Magyar Királyi Szent István-rend (Ordo Equitum Sancti Stephani Regis [Hungariae] Apostolici) nagykeresztjét.

Schlauch Lőrinc nagy hangsúlyt fektetett Szent László király kultuszára Nagyváradon.

Végrendelete szerint Temesváron, a Schlauch-családi kápolnában helyezték örök nyugalomra édesapja mellé.

Schlauch Lőrinc egyházjoggal, teológiával és történelemmel foglalkozó, nyomtatásban is megjelent munkái széles körben ismertek voltak. Példaértékű ma is a magyar nyelv művelésének előmozdításáért kifejtett munkálkodása.

Hamza Gábor

Schlauch Lőrinc főbb munkái

Az egyházjavak jogczíméről hazánkban. Doktori értekezés. 1867; *Vallásosság és tudományosság.* Megnyitó beszéd a Szent-László-Társulat 1880. szept. 30-án tartott közgyűlésén. Budapest, 1880; *A magyarok segedelmezése keleten.* Budapest, 1880; *A bukovinai és csángó magyarok és a Szent-László-Társulat.* Budapest, 1884; *A rabszolgakereskedés Afrikában.* Budapest, 1889, Beszédei. I–IV. kötet. Közrebocsátja Bunyitay Vincze. Budapest, 1890–1898 és *Evolutio és a létért való küzdelem.* Budapest, 1890.

Felhasznált irodalom

A klerikális politika leleplezése. Magyarázatok Sch. L. püspök beszédéhez. Írta egy magyar mágnás. Budapest, 1885; Severus: *A kötelező polgári házasság és az ultramontán reakció.* Válasz Schlauch Lőrinc bíbornok, nagyváradai püspök emlékiratára. Budapest, 1893; *Emlékkönyv a Biharvármegyei és Nagyváradai Régészeti és Történelmi Egylet múzeum-épületének s a benne levő kettős gyűjteménynek megnyitó ünnepéről.* Szerk. Karácsonyi János. Nagyvárad, 1896; *Emléklombok Schlauch Lőrinc bíboros püspök aranymiséjéről.* Nagyvárad, 1897; *A szatmári püspöki egyházmegye fennállásának századik esztendejében.* Szatmár, 1904; *Nagyvárad kultúrtörténete és öregdiákjainak emlékkönyve.* Szerk. Fehér Dezső. Nagyvárad, 1933–1937; Bura László – Dukrét Géza: *Schlauch Lőrinc.* Magyar múzeumi arcképcsarnok. Budapest, 2002; Fodor József: *Schlauch Lőrinc. Keresztény Szó,* 2002; Pálkovács István: *Schlauch Lőrinc.* Temesvár, 2002 és *Emléklés Schlauch Lőrinc bíborosról. Bihari Napló,* 2002.